

Nikola Opatić*

Stručni rad

Pravni interes u građanskom parničnom postupku

U Zagrebu, 31.kolovoza 2002.godine

* Nikola Opatić, sudac Općinskog suda u Zagrebu

I Uvodne naznake

Što je to pravni interes? Postavljamo pitanje: da li je to tako teško shvatljiv i neprepoznatljiv pojam u konkretnim situacijama koje se javljaju u raznovrsnim pravnim stvarima u praksi, onaj pojam što se praktičarima čini tako tajanstvenim i zagonetnim, a pravni teoretičari gotovo se tom problematikom zasebno niti ne bave?

Ovaj rad predstavlja pokušaj odgovora na gornje pitanje kroz određivanje osnovnih smjernica o kojima prvenstveno pravni praktičari /odvjetnici i suci/ trebaju voditi računa kada se pred njima pojavi potreba razmatranja problematike pravnog interesa i njegovog domašaja u razrješavanju konkretnog parničnog spora. To je područje gotovo uvijek aktualno u domaćoj pravnoj praksi.

Institut pravnog interesa pripada grupi polaznih osnova, načela, općih pravnih kategorija, pa ga stoga možemo promatrati s jedne strane kroz i opća načela pravnog poretka, kroz procesno pravne norme, kao i kroz materijalno-pravne norme gotovo kroz sva pravna područja.

Prvenstveno, obzirom na tematiku razmatranja i zadane okvire, konkretnije ću razmotriti problematiku pravnog interesa u građanskoproceno-pravnom smislu, to stoga jer se egzistentnost pravnog interesa mora naprosto prepoznati kroz konkretnu korist pravnih subjekata. Interesi, da bi imali atribuciju pravnih interesa moraju prethodno biti zaštićeni pravom u obliku materijalno pravnih normi i ogledati se u sferi konkretnih prava pravnih subjekata, a kojim interesima država kroz organizaciju pravosudnog sistema uz upotrebu procesno-pravnih pravila pruža građansko-pravnu zaštitu. Međutim, samo postojanje građansko-pravnih ovlasti iz građansko-pravnih odnosa nije dovoljno za dopustivo isticanje zahtjeva za zaštitu prava, stoga subjekt mora učiniti vjerojatnim da je put intervencije suda neophodna pretpostavka za ostvarenje njegovih subjektivnih prava, tj. da je takva aktivnost suda nužno potrebna. Sadržaj potencijalne zaštite detreminiran je sadržajem relevantnog građansko-pravnog odnosa. Ako od traženog pravosudnog angažmana subjekt ne bi mogao imati nikakve (nove) pravne koristi, sud nije dužan uzeti u meritorno razmatranje njegov zahtjev.

Možemo još uvodno naglasiti da je pravni interes kao pravozaštitna potreba, svojevrsni korektiv općem pravilu zaštite povrijeđenih ili ugroženih prava putem državnog pravosudnog aparata, diktiran načelom ekonomičnosti postupka. Angažman pravosuđa dopustiv je samo u situaciji kad je interes subjekta koji traži pravnu zaštitu pravni i konkretan, pri tome sasvim je svejedno u kojoj bi se sferi njegovih prava imala reflektirati ta korist. Pravni interes, dakle, ne pronalazimo samo u građansko-pravnoj sferi, on se može tražiti i u upravno-pravnoj, ustavno-pravnoj, kazneno-pravnoj, disciplinskoj sferi itd.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, sastavljena u Rimu 4. studenoga 1950. godine^{*}, vođena istinskim duhom političkih ideala i tradicije poštovanja slobode i vladavine prava kao zajedničke baštine europskog civilizacijskog i kulturnog kruga, propisala je člankom 6., što je preuzeo i Ustav Republike Hrvatske^{**}, kao temeljni pravno-politički akt, u odjeljku trećem o temeljnim slobodama i pravima čovjeka i građanina u okviru osobnih i političkih sloboda i prava,

^{*}"Narodne novine – Međunarodni ugovori" br. 18/97

^{**}"Narodne novine" br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/2000, 124/2000 – pročišćeni tekst i 47/2001 – pročišćeni tekst

člankom 29. st. 1., kao temeljno načelo, pravo svakoga da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama (ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela). Dakle, Konvencijom i Ustavom RH sam pristup sudu podignut je na nivo temeljne slobode svakog građanina, kao opće, ljudsko pravo građanina. To opće prihvaćeno ljudsko pravo treba povezati i izbalansirati ga s načelom ekonomičnosti, te načelom pravnog interesa u svim postupcima u kojima se odlučuje o pravima i obvezama građana, pa tako konkretno i u okviru građanskog parničnog postupka. Nikome se ne može ograničiti pravo pristupa sudu da podigne tužbu ili poduzme neku drugu zakonom predviđenu procesnu radnju radi ostvarenja svojih prava, ali načelo ekonomičnosti postupka i načelo pravnog interesa nužno korigiraju i uokviruju to opće pravo.

Moramo uvijek imati na umu da građansko-pravno ovlaštenje i pravo na tužbu imaju samostalnu egzistenciju, jer se pravozaštitno ovlaštenje može koristiti samo pred sudom, odnosno pred drugim za to nadležnim tijelom, a građansko-pravno ovlaštenje može se ostvarivati i u parnici i bez parnice, a isto tako regulirano je pravilima bitno različitog sadržaja.

Pravni interes u procesnom smislu neophodan je čimbenik deklaratorne pravne zaštite, koja se u pravilu pruža prije nego što je do povrede prava uopće došlo. Svoj pravni interes subjekt s pravozaštitnom potrebom, mora učiniti vjerojatnim u početku parnice, a i sud na njegovo postojanje pazi po službenoj dužnosti.

Konačno, cilj ovog rada je svojevrsan prilog za uspješnije prepoznavanje postojanja pravnog interesa u praksi, kao opće procesne pretpostavke, obzirom da građansko-procesno zakonodavstvo prepoznaje, ali je ne definira, kao i kako ovu opću procesnu pretpostavku učiniti vjerojatnom, sve to kroz sudsku praksu s kojom je ovo područje razmatranja vrlo opširna i bogata.

II Sadržajni smisao pravnog interesa

Da bi mogli lakše protumačiti pravni interes u supstancijalnom smislu, potrebno se prethodno osvrnuti na samopomoć kao jednog od oblika vaninstitucionalne privatne zaštite građanskih prava supsidijarne naravi, koja se sastoji u nasilnom mijenjanju postojećeg mirnog stanja, da bi se ostvarilo neko pravo onoga koji se služi samopomoći. U cilju održavanja javnog mira i reda, država s monopolom sile, zabranjuje svako nasilno mijenjanje postojećeg stanja, dok to mogu činiti samo naročito ovlaštena ovršna državna tijela.

Samopomoć je najstariji primitivni način zaštite i ostvarivanja građanskih prava iz razdoblja dok državne /društvene/ zajednice nisu imale posebnih tijela za zaštitu i održanje prava, reda i mira. Samopomoć ima velikih nedostataka, naime pretpostavljeno ugrožena osoba sama procjenjuje da li joj pripada pravo što će ga samovlasno ostvariti, čime ta procjena postaje sasvim subjektivnom i vrlo nepouzdanom. Nadalje, osoba koja pribjegne samopomoći moći će ostvariti svoj pravni zahtjev samo ako je jača od suprotne strane koja joj taj zahtjev osporava. Tko je jači ostvarivati će svoje zahtjeve i kad mu objektivno ne pripada nikakvo pravo. Samopomoć redovno se tako pretvara u pravo jačega. Niti jedno civilizirano društvo ne odobrava samopomoć, stupanj demokracije mjeri se s odnosom prema slabijima, ugroženima i manjinama.

Državne zajednice, gledajući kroz povijest civilizacija, postepeno prepoznaju u samopomoći opasnost za samo postojanje države, jer samopomoć vodi k samovlasti. Već je u početku bilo spoznato da je samopomoć obrnuto proporcionalna mogućnosti organizirane države da pruži pravnu zaštitu objektivno povrijeđenim ili ugroženim pravnim subjektima, naime koliko je država u stanju da načelno obećanu pravnu zaštitu realizira u konkretnim situacijama, to je zabrana samopomoći efikasnija. Kroz povijesni razvoj prava jasno vidljivo je kako samopomoć postupno ustupa mjesto državnoj (pravosudnoj) intervenciji. U povijesnom trenutku kada se državno tijelo (pravosuđe) javlja kao nepristrani autoritet nad suprotstavljenim stranama, zamjenjujući samopomoć, egzistentnost pravnog interesa za pružanjem pravne pomoći postaje *conditio sine qua non* da bi se afirmirala pravosudna pomoć. Nadalje, država kroz svoja tijela mora na sebe preuzeti riziko razmatranja zahtjeva subjekata koji samo tvrde da su njihova prava povrijeđena ili ugrožena, naime zbog posrednosti u cjelokupnom odnosu državno pravosudno tijelo ne zna odmah da li stranke u konkretnom sporu imaju interes u skladu sa pravom države.

Interes /lat: *interesse*/, višeznačan je pojam kojeg upotrebljavamo kad želimo izraziti učešće, sudionništvo, sklonost, naklonost, silu koja teži da svoju pažnju posvetimo nekom objektu, zanimanje za nešto, pažnja prema nečemu, korist, izgled na korist, probitak, kamate. Interes je pokretačka snaga društva, interesi nisu nepromjenjivi i statični, oni se stalno mijenjaju i ostvaruju se putem praktične djelatnosti koje odobrava određeni pravni poredak. Interesi se neminovno moraju selekcionirati i podvesti pod pravne norme, a pravni interesi se ne mogu ostvarivati već samo štiti. Subjektivno pravo znači ovlaštenje da njegov nositelj može u pravnom odnosu nešto činiti, odnosno tražiti od drugoga da nešto čini ili trpi.

Interesi zaštićeni pravom mogu biti osobni, pojedinačni ili grupni, užih ili širih zajednica. Sadržajno interese možemo podijeliti na moralne i ekonomske. Ekonomski interes sastoji se u određenim ekonomskim koristima što je istaknuto do te mjere da je i sama riječ *interes* sinonim za kamatu. Ovaj interes može se izmjeriti novcem. Moralni interes sastoji se pak u čovjekovoj težnji da održi svoju osobnu nepovredivost, slobodu, ugled, čast i vrlo teško ga je teško novčano izraziti i odrediti mu novčanu naknadu u slučaju povrede.*

Objašnjavajući prvotno fenomenologiju samopomoći i interesa, približili smo se ključnom mjestu za razumijevanje instituta pravnog interesa u supstancijalnom smislu. Dakle, pravni interes je onaj ekonomski ili/i moralni interes pravnog subjekta zaštićen pravom. Pravni interes ima dvostruki položaj, pravni interes je s jedne strane obuhvaćen materijalno-pravnim normama /to je pravni interes u supstancijalnom smislu/, dok je pravni interes u procesnom smislu kao pravozaštitna potreba obuhvaćen procesno-pravnim normama. Pravni interes u supstancijalnom smislu može se razabrati i iz čisto apstraktnih normi koje nalazimo u ustavu ali i u cjelokupnom pravnom sistemu.

Iako je prof. Krbek mišljenja, kojem se priključujem, da se pravni pojam po pravilu ne da točno obuhvatiti formalnom definicijom**, Boris Kale pokušava najbliže odrediti pojam pravnog interesa iznoseći da pravni interes čini svaki individualni i javni interes kojeg štiti određeni pravni poredak u slučaju povrede određenog prava. Onaj interes koji se u danoj situaciji ne može zaštititi, kada subjekti nemaju pravne mogućnosti da

* Pravna enciklopedija sv. 1 i 2, 1989, Beograd

** Ivo Krbek, Prilog teoriji o pojmu prava, izd. JAZU, 1952, Zagreb

istaknu pravozaštitni zahtjev državnim tijelima u slučaju kad se taj interes ugrozi ili povrijedi nije pravni, već neki drugi interes.*

III Odnos načela pravnog interesa s načelom ekonomičnosti postupka i načelom pravnog puta

Načelo ekonomičnosti općenito zahtjeva da se sa što manje utroška vremena, rada i materijalnih sredstava postigne što bolji rezultat.** Može se reći da načelo ekonomičnosti izvorište načela pravnog interesa. Naime, resursi državnog pravosudnog aparata nisu neograničeni, oni se jednostavno moraju racionalno koristiti u pružanju pravne zaštite, koja pravna zaštita radi civilizacijskih dosega moderne demokracije mora biti svima dostupna. Instalacija i primjena načela pravnog interesa kao pretpostavke za pružanje pravne zaštite predstavlja svojevrsni okvir za iniciranje konkretne pravne zaštite državnog pravosudnog aparata svima i u svim mogućim slučajevima /ovdje se ne radi o tome da li se pravni interes predmjeva ili ga tužitelj mora dokazati, već o stupnju angažmana državnog pravosudnog aparata/. Neko subjektivno pravo ukoliko ga stavimo u neki pravni okvir po logici stvari postaje ograničeno pravo. Nastojanje suda da postupak provede bez odugovlačenja i sa što manje troškova kod primjene načela pravnog interesa dolazi do izražaja i s vremenskim okvirom koji predviđa do kojeg se trenutka /faze u postupku/ mora učiniti vjerojatnim postojanje pravnog interesa, kao i do kojeg trenutka sud treba o njemu donijeti odluku. Isto tako ograničen je trenutak do koje faze u postupku parnični protivnik može istaknuti prigovor nedostatka pravnog interesa. Nadalje, iz načela ekonomičnosti i načela pravnog interesa izvire načelo pravnog puta, koje se u osnovi svodi na to da se angažman državnog pravosuđa u parničnom postupku ne može tražiti, kao najsloženijem i s time najskupljem, ako se očekivana pravna korist može dobiti i u jednostavnijim postupcima /vanparnični, ovršni/. Zakon o parničnom postupku*** takve situacije primjerice normira čl. 19. st. 1. i čl. 446. st. 4.

IV Pravni interes u procesnom smislu kao pravozaštitna potreba

Opća metoda sudskog ostvarenja prava na pravnu zaštitu građanskih subjektivnih prava regulirana je u RH Zakonom o parničnom postupku, pa zakonodavac već u osnovnim odredbama (čl.2. st. 2.) propisuje «Sud ne može odbiti da odlučuje o zahtjevu za koji je nadležan». Taj članak predstavlja ostvarenje prava na pravnu zaštitu, ali tek u kontekstu proširenog tumačenja, jer sud odlučuje i udovoljava dužnosti odlučivanja o istaknutom tužbenom zahtjevu, kad odlučuje o njegovoj dopuštenosti ili nedopuštenosti, jednako kao i kad u slučaju njegove dopuštenosti, odlučuje o osnovanosti tužbenog zahtjeva nezavisno od konkretnog rezultata odlučivanja, tj. bez obzira da li će biti usvojen ili odbijen. Ovome treba dodati da

* Boris Kale - Pravni interes kao procesna pretpostavka, Privreda i pravo br. 7-8, 1967, Zagreb

** Siniša Triva- Građansko parnično procesno pravo, 1980 Zagreb, IV izdanje

*** "Narodne novine" br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/2000,124/2000 – pročišćeni tekst i 47/2001 – pročišćeni tekst

nadležnost suda nije jedina okolnost od koje zavisi dopustivost meritornog odlučivanja o tužbenom zahtjevu. Odbijanje suda da odlučuje o zahtjevu za koji je nadležan, znači uopće nije dopušteno. Tu valja naznačiti da pravni laici u pravilu podrazumijevaju da se sudska aktivnost iscrpljuje isključivo meritornim odlučivanjem o istaknutom tužbenom zahtjevu, što ne odgovara stvarnosti, a odluku o odbacivanju tužbe pravni laici će smatrati u pravilu izigravanjem zakona i uskratim prava na pravnu zaštitu.**

Građanski parnični postupak poštuje niz maksima (načela) koji predstavljaju kriterije za djelovanje i prosuđivanje. Zakonodavcu su načela okosnica za razradu pravnog sistema, a nama praktičarima predstavljaju smjernice za interpretaciju pravnog sistema, osobito kad pravno pravilo nema izravnog odgovora ili njegova interpretacija nije dostatna za pronalaženje konkretnog rješenja koje će biti u skladu s određenim pravnim sistemom. Jedno od načela građanskog parničnog postupka je i načelo pravnog interesa, međutim ono nije samostalno definirano normama Zakona o parničnom postupku. To je to načelo inkorporirano u cjelokupni postupak, dapače, postojanje pravnog interesa opća je procesna pretpostavka bez koje se aparat državnog pravosuđa ne smije angažirati.

Pravni interes u okviru ZPP-a predstavlja interes subjekta koji od suda traži pravnu zaštitu. Takav subjekt ima pravozaštitnu potrebu, pa neki pravni teoretičari identificiraju pojam pravnog interesa s pojmom pravozaštitne potrebe*** (akademik Triva), međutim naš Zakon o parničnom postupku terminološki koristi se pojmom pravnog interesa, iako pojam pravozaštitna potreba predstavlja podlogu za lakše definiranje te procesne pretpostavke u konkretnom sporu.

Zakon o parničnom postupku**** samo u četiri slučaja govori o pravnom interesu (iako ga kao sam pojam ne definira) i to:

a) kod tužbe na utvrđenje /čl. 187. st 2. ZPP-a/ :

«Takva se tužba može podići kad je to posebnim propisima predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakve isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa ili kad tužitelj ima kakav drugi pravni interes za podizanje takve tužbe»

b) u glavi XVI koja propisuje pretpostavke sudjelovanja trećih osoba u parnici, konkretno umješača /čl. 206. st. 1. ZPP-a/:

«Osoba koja ima pravni interes da u parnici koja teče među drugim osobama jedna od stranaka uspije može se pridružiti toj stranci.»

c) kod ponošenja pravnog lijeka-žalbe ili revizije/ čl. 358. st. 3. ; čl. 389. st. 2. ZPP-a / «Žalba je nedopuštena ako je žalbu podnijela osoba koja nije ovlaštena za podnošenje žalbe, ili osoba koja se odrekla ili je odustala od žalbe, ili ako osoba koja je podnijela žalbu nema pravnog interesa za podnošenje žalbe.»

«Revizija je nedopuštena ako ju je izjavila osoba koja nije ovlaštena na podnošenje revizije, ili osoba koja je odustala od revizije, ili ako osoba koja je izjavila reviziju

* Adam Lazarević – Odnos suda prema zahtjevima stranaka po građanskom sudskom postupku, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu XXI, 1973, Sarajevo,

** Darko Cini- Teze teoretičara građanskog procesnog prava o teretu dokazivanja i neka otvorena pitanja, Zbornik Pravnog fakulteta br. 2, 1990, Zagreb,

*** Boris Kale - Pravni interes kao procesna pretpostavka, Privreda i pravo br. 7-8, 1967, Zagreb

**** "Narodne novine" br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/2000,124/2000 – pročišćeni tekst i 47/2001 – pročišćeni tekst

nema pravni interes za podnošenje revizije, ili ako je revizija izjavljena protiv presude protiv koje se po zakonu ne može podnijeti.»

d) kod izdavanja platnog naloga /čl. 446. st. 4. ZPP-a/:

«Kad se na temelju vjerodostojne isprave može zahtjevati izvršenje po zakonu o izvršnom postupku, sud će izdati platni nalog samo ako tužitelj učini vjerojatnim postojanje pravnog interesa za izdavanje platnog naloga .»

Samostalno pojam «interes», dakle neki drugi, određeni nepravni interes, ZPP spominje još u dva navrata:

- kod razmatranja i prepisivanja spisa /čl. 150. st. 2. ZPP-a/

«Ostalim osobama koje imaju opravdan interes može se dopustiti razmatranje i prepisivanje pojedinih spisa. Kad je postupak u tijeku, dozvolu daje predsjednik vijeća; a kad je postupak završen - predsjednik suda odnosno radnik u sudu koga on odredi.»

- kod javnosti glavne rasprave /čl. 308. st 2. ZPP-a/

«Vijeće može dopustiti da glavnoj raspravi na kojoj je javnost isključena prisustvuju pojedine službene osobe, a i znanstveni i javni radnici, ako je to od interesa za njihovu službu odnosno znanstvenu ili javnu djelatnost. »

U ovim slučajevima, dakle, ZPP priznaje određeno pravo ostalim osobama /koje imaju opravdan interes/ na određeno učestvovanje u pravosudnim aktivnostima i kad interes za isticanje određenog zahtjeva nije pravne prirode.

Odredbe o Zakona o parničnom postupku o pravnom interesu predstavljaju *ius cogens*, što znači da s njima stranke tijekom postupka ne mogu disponirajući otkloniti njihovu primjenu, a o postojanju pravnog interesa sud pazi po službenoj dužnosti.

U kojim će situacijama pravni subjekt imati konkretan pravni interes da mu sud pruži pravnu zaštitu pitanje je na koje se radi jasnoće treba odgovoriti negativnim pristupom tj. koje su to situacije kad pravni interes ne postoji. Općenito teorija i praksa prepoznaje tri situacije kad pravnog interesa nema. Tako pravog interesa nema ako je određenu pravnu zaštitu moguće ostvariti bez intervencije suda, kada se i uz intervenciju suda ne bi mogao postići kvalitativno veći stupanj pravne zaštite od onoga koji je već ostvaren, kad se određena zaštita po prirodi stvari ili po zakonu uopće ne bi mogla ostvariti jer je nemoguća i nedopuštena.

V Pravni interes kao procesna pretpostavka

Egzistentnost pravnog interesa za traženje pravne zaštite opća je procesna pretpostavka za svaki zahtjev stranke kojim ona traži da se sud u njezinoj pravnoj stvari angažira. Dakle, postojanje pravnog interesa opća je i k tome pozitivna pretpostavka u svim slučajevima pa i u onima u kojima je zakon izričito ne navodi.* To znači da o postojanju pravnog interesa zavisi dopuštenost svake parnice, a izostanak pravnog interesa povlači za sobom nedopustivost vođenja parnice i donošenje meritorne odluke. O pravnom interesu sud vodi računa po službenoj dužnosti i njegovo ustanovljenje je u društvenom interesu pa je u tom smislu i apsolutna procesna pretpostavka. Pravni interes nije ekskluzivna procesna pretpostavka građanskog parničnog postupka, već se pravni interes kao opća pravna

* Siniša Triva- Građansko parnično procesno pravo, 1980 Zagreb, IV izdanje

kategorija pojavljuje, kao što je već navedeno, i u upravnom, izvanparničnom, kaznenom, disciplinskom postupku.

Postojanje pravnog interesa procesna je pretpostavka za dopuštenost meritornog suđenja u prvostupanjskom postupku u određenoj pravnoj stvari, a ne materijalno-pravna pretpostavka za usvajanje ili odbijanje tužbenog zahtjeva. Tužitelj od kojega se traži da dokaže svoj pravni interes za podnošenje tužbe u određenoj pravnoj stvari, ne mora ujedno dokazivati da mu određeno pravo pripada. Već u samoj pretpostavci da mu to pravo pripada, stoji tužiteljev razlog za obraćenje sudu radi ostvarivanja tog prava.

Za dopustivost deklaratorne tužbe, kako bi sud bio dužan o postavljenom tužbenom zahtjevu raspravljati i donijeti meritornu odluku o osnovanosti tužbenog zahtjeva, tužitelj mora:

- a) iznijeti tvrdnju da traži pravnu zaštitu određenog sadržaja, jer je njegovo subjektivno pravo povrijeđeno ili ugroženo te,
- b) učiniti vjerojatnim da će njegov tužbeni zahtjev, ako bude usvojen, za njega predstavljati ostvarenje određene pravne koristi, koju bez povoljne sudske ne bi mogao ostvariti.*

Razlika između vjerojatnog i dokazanog /izvjesnog/ je u tome što dokazano /izvjesno/ je nešto o čemu postoji takvo uvjerenje koje isključuje bilo kakvu razumnu sumnju u njegovu pravilnost i istinitost, dok je vjerojatno nešto o čemu postoji takvo uvjerenje u prilog kojeg govori više argumenata nego protiv njega.**

Prilikom podizanja kondemnatorne i konstitutivne tužbe tužitelj redovno neće trebati dokazivati opstojnost pravnog interesa, jer se postojanje pravnog interesa pretpostavlja.

U raspravljanju o postojanju pravnog interesa uzimamo u obzir samo subjektivnu sastavnicu – mogućnost da se tužitelj nada pravnoj koristi koju želi postići traženom sudskom zaštitom, a ne i objektivnu sastavnicu – stvarnu osnovanost tužbenog zahtjeva do koje se dolazi izričajem presude. Pravni interes za traženje i dobivanje meritorne sudske odluke počiva na samoj pretenziji tužitelja da su njegove premise istinite i da je njegov zahtjev eventualno osnovan. Zato se ne može poricati postojanje pravnog interesa tužitelju čiji bi zahtjev mogao biti odbijen, a također se ne može tvrditi da pravni interes postoji kada je tužiteljev zahtjev jamačno osnovan, a ne može od angažiranja suda očekivati pravnu korist koju bi mogao i drugačije postići ili koju bi već imao.

Kod svih oblika tražene pravne zaštite sud po službenoj dužnosti ispituje egzistentnost pravnog interesa, koji mora postojati u trenutku donošenja odluke o osnovanosti zahtjeva za pružanje pravne zaštite.

VI Pravni interes stranaka i umješaka u građanskoj parnici

*Mladen Pavlović - Dopustivost pravne zaštite u parničnom postupku, Hrvatska pravna revija, lipanj 2001, Zagreb

** o tome više vidjeti: Srećko Zuglia- Građanski parnični postupak FNRJ, 1957, Zagreb – str.100-101

Pravni interes je procesna pretpostavka za dopuštenost suđenja. Postoje i materijalno-pravne pretpostavke, ali se one za razliku od procesno-pravnih, odnose na mogućnost usvajanja određenog tužbenog zahtjeva.

Da bi sud uzeo u razmatranje tužbeni zahtjev i o njemu donio meritornu odluku, bilo odbijajuću, bilo usvajajuću, tužitelj kao pokretač parnice mora najkasnije na pripremnom ročištu ili prvom ročištu za glavnu raspravu iznijeti da je u pravozaštitnoj potrebi, tj. da ima pravni interes, jer je njegovo subjektivno pravo povrijeđeno ili ugroženo te učiniti vjerojatnim da bez usvajanja njegovog zahtjeva nema pravne koristi u određenoj sferi njegovih prava.

Pravna korist koju tužitelj očekuje u određenoj sferi svojih prava, a do koje se dolazi vođenjem postupka ili poduzimanjem neke radnje može biti različitog sadržaja. Tako kod kondemnatorne pravne zaštite tužbom tužitelj teži stjecanju ovršne isprave, kod konstitutivne pravne zaštite tužitelj tužbom želi postići pravnu promjenu, dok kod deklaratorne pravne zaštite tužitelj traži uspostavljanje pravne sigurnosti (izvjesnosti).

Kod poduzimanja neke druge radnje, interes se očituje u različitim procesno-pravnim koristima (npr. kod ulaganja pravnog lijeka to je ukidanje ili revidiranje nepovoljne presude).

Podnoseći kondemnatornu tužbu tužitelj u pravilu ne mora posebno dokazivati postojanje pravnog interesa, to zbog toga što tužitelj zbog zabrane samopomoći nema drugog načina da ostvari zaštitu svojih povrijeđenih subjektivnih građanskih prava, pa mu je obraćanje sudu u svojoj pravozaštitnoj potrebi jedini dopušteni način za ostvarenje ove zaštite. Isto tako niti u traženju konstitutivne pravne zaštite nije potrebno da tužitelj posebno dokazuje postojanje pravnog interesa, to stoga jer u pravnim stvarima u kojima se podnosi konstitutivna tužba strankama nije uopće dopušteno da svojim dispozicijama preinačuju sadržaj pravnih odnosa (npr. da rastave ili ponište brak), ili pak to nije dozvoljeno samo jednom od sudionika određenog građansko-pravnog odnosa. Kod kondemnatorne i konstitutivne tužbe, tužitelj u historijatu tužbe samim iznošenjem relevantnih činjenica kojima se iznose premise u prilog osnovanosti tužbenog zahtjeva posebno opravdava i pravni interes. Pravila o pretpostavljenom (presumiranom) pravnom interesu kod kondemnatorne i konstitutivne tužbe, mogu se katkad pokazati neosnovanima kraj postojanja određenih negativnih procesnih pretpostavki kao što su litispencija, postojanje presuđene stvari /res iudicata/, odricanje od tužbenog zahtjeva, postojanje sudske nagodbe.

Situacija kod deklaratorne pravne zaštite, gdje se tužbeni zahtjev ograničava na utvrđenja sadržaja pravnih odnosa, drugačija je nego kod kondemnatorne i konstitutivne pravne zaštite. Ovdje je u svakom konkretnom slučaju potrebno dokazivati postojanje specifične pravne koristi koju će tužitelj imati upravo od toga što će sud utvrditi postojanje određenog pravnog odnosa. Postojanje pravnog interesa ne treba dokazivati kad sam zakon izričito ovlašćuje tužitelja time mu priznajući legitimaciju da traži određenu deklaratornu zaštitu (npr: u paternitetskim i maternitetskim sporovima, tužbe dioničara za poništenje odluka organa trgovačkih društava, tužbe stečajnih vjerovnika i stečajnih dužnika na pobijanje određenih pravnih radnji, kad ostavinski sud uputi stranke u parnicu radi utvrđivanja postojanja pravnih odnosa koji su pretpostavka za ostvarivanje nasljednih prava). Stranke nemaju pravnog interesa tražiti od suda da se utvrđuje postojanje činjenica, niti da se provode dokazi koje sud ne smatra važnim za odlučivanje. Deklaratorna zaštita

predstavlja najviši oblik pravosudne aktivnosti kojom se osigurava razvoj pravnih odnosa, sprečavaju buduće povrede, te daju strankama pouzdane smjernice za ponašanje u budućnosti.*

Pravni interes također ima i tuženi za sudjelovanje u parnici. Za poduzimanje defenzivnih pravnih radnji pravni interes tuženika se predmjeva, jer je to jedini mogući način obrane tuženika od napada tužitelja.** Upuštanjem tuženika u raspravljanje o glavnoj stvari priznaje mu se pravni interes da traži donošenje konačne meritorne odluke. Naime, tuženiku je u interesu da tužitelj meritorno bude odbijen sa tužbenim zahtjevom to stoga da bi se u eventualno novoj parnici zaštitio odmah u procesnom smislu isticanjem prigovora postojanja presuđene stvari od ponovnog napada tužbom. Treba još istaći, da u konkurenciji razloga za odbačaj tužbe ili odbijanje tužbenog zahtjeva prednost treba dati meritornom rješavanju, jer to pruža jaču zaštitu upravo zbog netom gore navedenih razloga.

Postoje situacije kad tužitelj želi jednostranom parničnom radnjom – povlačenjem tužbe odustati od svog traženja pravne zaštite, u tom slučaju traži se pristanak tuženika ukoliko se isti upustio u raspravljanje, ukoliko tuženik na to ne pristane sud mora nastaviti s raspravljanjem i potom donijeti meritornu odluku. Tužitelj tada odricanjem od tužbenog zahtjeva može odustati od svojeg traženja, pa će sud donijeti presudu na temelju odricanja kojom će tužitelja odbiti sa istaknutim tužbenim zahtjevom - dakle donijeti meritornu odbijajuću odluku sa svim konzekvencama koje iz toga proizlaze. Za preinačenje tužbe se isto u određenim situacijama traži pristanak tuženika. Tuženiku, kao i tužitelju priznaje se pravni interes da traži nastavak postupka koji miruje, ili da traži donošenje dopunske presude.

Osim stranaka u parnici mogu kao subjekti zainteresirani za ishod spora sudjelovati i treće osobe. Razlika između stranke i takve treće osobe je u tome što stranka vodi spor koji se tiče njezinog prava i obveza, dok treći uzima učešće da ostvario izvjesni interes. Pravomoćna sudska odluka u pravilu djeluje samo na stranke koje su sudjelovale u postupku u kojem je odluka donesena. Katkad pravomoćne sudske odluke imaju utjecaj i na pravni položaj osoba koje nisu sudjelovale kao stranke u postupku. Te osobe u parnici koja je za njih relevantna štite svoje interese neposrednim sudjelovanjem u parnici miješanjem. Osobe koje sudjeluju u parnici zovu se umješači ili intervenijenti, a njihovo sudjelovanje miješanje ili intervencija. Pravni interes za ishod spora ima ona osoba čija prava i obveze ovise o načinu kako će biti presuđeno u parnici u koju se želi umiješati. Takav interes postoji kad odluka utječe na njegove pravne odnose, prvenstveno u slučaju u kojem se pravomoćnost presude proteže na njega. Treći ima pravni interes i kad u slučaju neuspjeha stranke stvara u njenu korist prema njemu regresno pravo. Sukladno članku 206. st. 1. ZPP-a treća osoba može stupiti u parnicu samo ako ima pravni interes da stranka kojoj se pridružuje uspije u sporu. Postojanje tog pravnog interesa cijeni se prema trenutku kad se prijavljuje miješanje, a sud je dužan donijeti rješenje o prijedlogu stranke da se miješanje odbije. U izjavi kojom stupa u parnicu intervenijent mora navesti činjenice na kojima zasniva svoj pravni interes za intervenciju i dokaze kojima se te činjenice utvrđuju. Pravni interes umješača ogleda se kroz intervencijski efekt-pravomoćnu presudu koja je donesena u parnici u kojoj je sudjelovao umješač. Ako

*Mladen Pavlović- Vrste tužbi i njihove pravne karakteristike, Hrvatska pravna revija, srpanj 2001, Zagreb

** Siniša Triva- Građansko parnično procesno pravo, 1980 Zagreb, IV izdanje

poslije neuspjeha pomognute stranke / stranke na čiju stranu se umješač umješao/ dođe do spora između nje i umješača, umješač ne može osporiti točnost presude donesene u parnici u koju se umiješao. Ovdje je za postojanje pravnog interesa odlučno da li će se presuda odraziti na prava i obveze umješača, a ne to da li on samim miješanjem u tuđu parnicu doći u mogućnost da ostvari pravnu korist.*

VII Pravni interes za podnošenje pravnih lijekova

Za podnošenje pravnih lijekova /žalbe i revizije/ podnositelji moraju imati pravnu korist koju očekuju od djelovanja instancijskog suda. Ta pravna korist očituje se u ukidanju ili revidiranju za stranku nepovoljne sudske odluke. Nema pravnog interesa za podnošenje žalbe stranka koja je u cijelosti uspjela sa tužbenim zahtjevom. U slučaju da prvostupanjski odbaci tužbu zbog nedostatka pravnog interesa, tužitelj ima pravni interes da protiv takvog rješenja izjavi pravni lijek, bez obzira što za podnošenje tužbe u konkretnoj pravnoj stvari prethodno nije imao pravnog interesa.

VIII Pravne posljedice nedostatka pravnog interesa u procesno-pravnom smislu

Pravni interes je opća procesna pretpostavka čije preispitivanje egzistentnosti ima smisla samo na početku sudskog postupka.

Sukladno članku 288. st. 1. i 2. cit. Zakona o parničnom postupku sud je ovlašten na pripremnom ročištu raspraviti o pitanjima koja se odnose na smetnje za daljnji tok postupka, te o tim pitanjima može na pripremnom ročištu izvoditi dokazi kad je to potrebno. Tako je sud na pripremnom ročištu ovlašten donijeti rješenje o odbacivanju tužbe, ako utvrdi da postoje negativne procesne pretpostavke ili da ne postoji pravni interes tužitelja za podnošenje tužbe za utvrđenje. To sud mora učiniti na pripremnom ročištu ili na prvom ročištu za glavnu raspravu, a ne odmah kad zaprimi tužbu, već u fazi prethodnog ispitivanja tužbe prije zakazivanja pripremnog ročišta odnosno prvog ročišta za glavnu raspravu.

Kako je već naprijed istaknuto na pravni interes kao opću procesnu pretpostavku pazi sud po službenoj dužnosti, ali i povodom prigovora tuženika. Ukoliko tuženi istakne prigovor nepostojanja pravnog interesa, sud o tom prigovoru mora donijeti odgovarajuće rješenje pa ukoliko ga usvoji, posljedica konstatacije nedostatka pravnog interesa za podnošenje tužbe jeste rješenje o odbačaju tužbe, a ukoliko taj prigovor ocijeni neosnovanim treba taj prigovor odbiti ili posebnim rješenjem ili o njemu odlučiti zajedno s odlukom o glavnoj stvari (čl. 288. st. 3. ZPP-a). Osobno zagovaram rješenje da se o prigovoru nedostatka pravnog interesa odluči odmah, to stoga što je pravni interes procesna pretpostavka čije preispitivanje ima smisla samo na početku sudskog postupka zbog ekonomičnosti postupka iz kojeg načela i izvire.

Povreda pravila o pravnom interesu po Zakonu o parničnom postupku nije razlog apsolutne ništavosti, pa sud pravnog lijeka o toj povredi ne vodi računa po službenoj dužnosti.** Isto tako zbog povrede pravila o pravnom interesu ne mogu se s

* o tome više vidjeti: Zorislav Kaleb- Pravni interes umješača kao pretpostavka za miješanje u parnicu, Hrvatska pravna revija, rujan 2001, Zagreb

** Siniša Triva- Građansko parnično procesno pravo, 1980 Zagreb, IV izdanje

uspjehom ulagati pravni lijekovi (apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka o procesnim pretpostavkama su zakonski taksativno nabrojane u čl. 354. toč. 11. ZPP-a). U tom kontekstu valja navesti i primjer iz sudske prakse «Nakon što sud donese presudu i protiv te presude tuženi podnese žalbu, te u žalbi navede da ne postoji tužiteljev pravni interes kao procesna pretpostavka, drugostupanjski sud povodom žalbe ne može zbog pomanjkanja pravnog interesa tužitelja ukinuti presudu i provedene radnje, te odbaciti tužbu, jer to nije bitna povreda parničnog postupka iz čl. 354. ZPP-a.» /VPS –SP-2327/75/.

Isto tako kad sud utvrdi nedostatak pravnog interesa dužan je odbaciti i svaki drugi zahtjeva kojim se traži pružanje određene pravne zaštite (npr. žalbe, revizije).

Kako pravila o pravnom interesu kao procesnoj pretpostavci imaju za cilj sprečavanje pružanja pravne zaštite kad intervencija pravosudnog sustava nije prijeko potrebna sa stajališta zaštite subjektivnih građanskih prava, to determinira sam trenutak provjere postojanja pravnog interesa i to prije nego što dođe do meritornog odlučivanja o tužbenom zahtjevu. Ako je zbog pogrešne procjene egzistentnosti pravnog interesa u parnici ipak došlo do donošenja meritorne odluke, dakle do angažmana pravosudnog aparata, tada više nema opravdanog razloga da se rezultati koji su doveli do meritorne odluke i sama odluka /ako su u meritumu pravilni/ poništavaju samo zbog toga što nije postojala ova procesna pretpostavka.

IX Iz sudske prakse

Objavljene sentence u raznim zbirka sudskih odluka više-manje su dostupne široj stručnoj javnosti, pa u ovom prikazu sudske prakse pridružujem i one gotovo nepoznate sentence koje su publicirane u proteklih desetak godina samo za internu upotrebu sudaca Općinskog suda u Zagrebu nastalih povodom rješavanja žalbi od strane Županijskog suda u Zagrebu /Okružnog suda u Zagrebu/, kao svojevrsnu pripomoć za pravilnu primjenu instituta pravnog interesa u praksi.

1. Pri tom odmah treba reći i napomenuti, da je moguće odbaciti (zbog pomanjkanja pravnog interesa) jedino tužbu, dok se naprotiv tužbeni zahtjev usvaja ili odbija.
P-7457/86 Općinski sud Zagreb Gž-7967/87 od 2. prosinca 1987.g. Okružni sud Zagreb
 2. U pravu je žalitelj kad ističe da je pobijano rješenje o odbačaju tužbe radi nedostatka pravnog interesa doneseno bez održavanja pripremnog ročišta, a što je protivno odredbama ZPP-a.
Naime, u smislu odredbe čl.278 ZPP-a predsjednik vijeća u tijeku pripremanja glavne rasprave nije ovlašten donositi i rješenje o odbačaju tužbe zbog odsustva pravnog interesa. Takvo rješenje može se donijeti tek na pripremnom ročištu(čl.288. st.2. ZPP-a).
P-8300/93 Općinski sud Zagreb Gž-798/94 od 19.travnja 1994.g. Županijski sud u Zagrebu
 3. Sud može ispitivati postojanje pravnog interesa na podnošenje tužbe na utvrđenje (čl.187.Zakon o parničnom postupku), a to je u ovom predmetu slučaj, samo prije donošenja odluke o tužbenom zahtjevu. Prema tome, u žalbenom postupku taj je prigovor isključen.
Ps-200/94 Općinski sud Zagreb Gž-3292/98.od 7.7.98.g. Županijski sud u Zagrebu
-

4. Svaki onaj, koji podnese neku tužbu, mora i u njoj postaviti točno određeni zahtjev.
 Za slučaj, da sud prihvati takav zahtjev, onda stranka mora imati i neku korist od toga, što je njen zahtjev prihvaćen.
 Međutim, sve kada bi i prvostupanjska presuda postala pravomoćna, prema sadržaju svoje izreke sa tamo navedenim zahtjevom, tužitelji ne postižu, ali baš nikakvu korist.
 Pogotovo, što po odredbi čl.187.st.2. Zakon o parničnom postupku, tužbenim zahtjevom kod tužbe na utvrđenje nije dopušteno tražiti utvrđenje "činjenice", kako to tužitelji traže, nego se utvrđuje postojanje ili nepostojanje pravnog odnosa valjanosti ili nevaljanosti neke isprave itd.
 Tužiteljima je dospio zahtjev za činjenje, pa stoga i inače nemaju pravnog interesa na podnošenje tek tužbe na utvrđenje. To činjenje pak se sastoji u zahtjevu tužitelja na upis novčanih sredstava sa pripadnostima na njihov devizni račun, kojega bi tužena bila obvezna otvoriti na ime tužitelja.
 P-3997/94 Općinski sud Zagreb Gž-4715/98.od 29.12.98.g. Županijski sud u Zagrebu
5. Tužitelj nema pravnog interesa na samo utvrđenje da mu je prestao radni odnos nezakonito, budući mu je dospio zahtjev za činjenje, tj. za vraćanje na rad na isto radno mjesto ili raspored na drugo odgovarajuće radno mjesto.
 S-2205/93 Općinski sud Zagreb Gž-519/91 od 19. veljače 1991.g. Okružni sud Zagreb
6. Na žalbene navode se ističe da je prvostepeni sud pravilno utvrdio da je dospio zahtjev tužitelja za činidbu pa da zbog toga nema pravnog interesa na podnošenje tužbe za utvrđenje istinitosti sporazuma od 31.svibnja 1964. g. pa se suprotni žalbeni navodi ne mogu prihvatiti.
 P-4978/89 Općinski sud Zagreb Gž-324/92 od 28.siječnja 1992.g. Okružni sud Zagreb
7. Prvostepeni sud je pogrešno pravno ocijenio spor kada je zaključio da tužitelj nema pravnog interesa za podnošenje ove tužbe na utvrđenje prava suvlasništva i diobu nepokretne imovine. U konkretnom slučaju prvostepeni sud nije niti bio ovlašten ispitivati pravni interes tužitelja za podnošenje ove tužbe. Jer, nije uočio da se u konkretnom slučaju uopće ne radi o tužbi na utvrđenje iz člana 187. ZPP-a kada i jedino je prvostepeni sud dužan i ovlašten ispitivati pravni interes tužitelja za podnošenje tužbe. U konkretnom slučaju radi se o tužbi radi se o tužbi sa osobnim - kondemnatornim zahtjevom. Predmetna tužba u sebi sadrži dva zahtjeva- zahtjev na utvrđenje prava suvlasništva stranaka na određenoj imovini tamo u navedenom dijelu i drugi zahtjev za diobu. Upravo taj potonji zahtjev tužbu čini kondemnatornom, a kod takovih tužbi u pravilu sud ne ispituje pravni interes tužitelja, jer se on predmjeva i upravo od njega zavisi osnovanost zahtjeva.
 P-2414/90 Općinski sud Zagreb Gž-2082/32 od 24.ožujka 1992. g. Okružni sud Zagreb
8. Iz obrazloženja pobijane presude se vidi, da prvostepeni sud smatra da tužitelji imaju pravni interes da se utvrdi činjenica da tuženik nije svojim sredstvima sudjelovao u izgradnji sporne zgrade, pa je zbog toga udovoljio tužbi za ovo utvrđenje. U smislu odredbe iz čl.187. st. 1. i 2. ZPP-a, tužitelji mogu tražiti tužbom da se utvrdi postojanje odnosno nepostojanje kakovog prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost kakove isprave. U konkretnom pak slučaju zahtjev tužitelja odnosi se na činjenično utvrđenje, da tuženik nije svojim sredstvima učestvovao u izgradnji sporne zgrade, a pošto je činjenično utvrđenje ne može biti predmetom deklaratorne tužbe, to onda znači da za

ovakvu tužbu nisu ispunjeni procesne pretpostavke na koje sud pazi po službenoj dužnosti, pa je valjalo ukinuti presudu prvostepenog suda i tužbu odbaciti (čl.366 ZPP).

P-3078/86. Općinski sud Zagreb

GŽ-1147/93 od 30.ožujka 1993. g. Okružni sud Zagreb

9. Žalbeni navodi svode se na prigovor da tužitelj nema pravni interes na tužbu za utvrđenje. Valja reći da se u ovoj parnici ne radi o deklaratornoj, već kondemnatornoj tužbi (na činidbu - predaju stana) kod koje tužitelj nije dužan posebno dokazivati postojanje svog interesa. U pogledu zahtjeva i presude prejudicielnog sadržaja (tzv. deklaratornog preambula), radi se samo o nužnoj logičkoj pretpostavci kondemnatorne presude o kojoj ionako sud mora odlučiti. Zato isticanju ovakvog zahtjeva u načelu uvijek ima mjesta prilikom podnošenja tužbe o glavnoj stvari, a poglavito kada se radi o stvarno-pravnom sporu koji se tiče nekretnina.

Ps-968/93 Općinski sud Zagreb GŽ-332/94 od 10.studenog 1994.g. Županijski sud u Zagrebu

10. Među parničnim strankama je bilo sporno da li tužitelji mogu zahtijevati u ovoj pravnoj stvari utvrđenje da su investiranjem u navedene nekretnine povećali njihovu vrijednost za 1/3 dijela. Pravilno je odlučeno pobijanim rješenjem kojim je odbačena tužba tužitelja u dijelu u kojem zahtijevaju utvrđenje da su svojim investiranjem u zajedničke nekretnine stranaka tužitelji povećali njihovu vrijednost za 1/3.

Prema ocjeni ovog suda onim dijelom tužbe koji je odbačen prvostupanjskim rješenjem tužitelji ustvari traže utvrđene činjenice što nije dopušteno, pa je stoga ispravno postupio sud prvog stupnja kada je taj dio njihove tužbe odbacio. ali ne zbog nepostojanja pravnog interesa nego zbog njene nedopuštenosti shodno odredbi čl.187. st.1. ZPP-a.

P-3253/87 Općinski sud Zagreb

GŽ-8983/95 Županijski sud u Zagrebu

11. Ovaj sud nalazi da je sud prvog stupnja u konkretnom slučaju pravilno, primjenom odredbe čl.187.st.1 i 2. ZPP-a, tužbu tužitelja odbacio. Po ocjeni ovog suda tužitelj ne može tužbom tražiti da se utvrdi da mu je tužena obvezana isplatiti naknadu za uništenu, a osiguranu imovinu u Brinju, budući se ostvarenje pravne zaštite s obzirom da je šteta nastupila može postići kondemnatornom tužbom, pa je tužiteljevu tužbu valjalo odbaciti.

Neosnovan je i prigovor žalitelja da je sud prvog stupnja mogao odbaciti tužbu zbog pomanjkanja pravnog interesa samo na pripremnom ročištu, kad upravo suprotno proizlazi iz odredbe čl. 288.st.2. ZPP, naime da predsjednik vijeća može u bilo kojem stadiju postupka donijeti takvo rješenje.

Pn-4086/93 Općinski sud Zagreb

GŽ-6359/96 od 26.8.97.g. Županijski sud u Zagrebu

12. Odlukom o zahtjevu za zaštitu od smetanja posjeda određuju se zabrana daljnijeg uznemiravanja posjeda pod prijetnjom novčane kazne, odnosno vraćanje oduzetog posjed, a i druge mjere potrebne za zaštitu od daljnijeg smetanja /čl.79. ZOVO/, pa je ona obzirom na sadržaj pravne zaštite koji se u tužbi zahtijeva kondemnatorna, a ne deklaratorna tužba.

Stoga je sud prvog stupnja, u ovom sporu, odbacivši tužbu tužitelja zbog pomanjkanja pravnog interesa, pogrešno primijenio odredbu čl.288.st.2. u vezi čl.187.st.2. ZPP.

U situaciji kada su u tijeku postupka tužitelji sami vratili oduzeti posjed, tužitelji imaju pravni interes da se tuženiku zabrani daljnje uznemiravanje posjeda i o

takvom njihovom zahtjevu sud prvog stupnja bio je dužan raspraviti u smislu odredbe čl.74.do 79. ZOVO-a.

Pp-996/92 Općinski sud Zagreb

Gž-7073/96 od 30.9.97.g. Županijski sud u Zagrebu

- 13.** Predmet spora je zahtjev tužitelja na utvrđenje ništavosti ugovora o zakupu zajedničkih prostorija sklopljenog između stambene zgrade kao zakupodavca i tuženice kao zakupca. Prvostupanjski sud je odbacio tužbu izrazivši stajalište da tužitelj nema pravni interes za podizanje ovakve tužbe za utvrđenje, jer bi pravu korist mogao ostvariti kondemnatornom tužbom.

Izloženi zaključak ne može se za sada prihvatiti. Prema odredbi čl.187. st. 2. Zakon o parničnom postupku deklaratorna tužba se može pored ostalog podići I kad je to posebnim propisima predviđeno.

Čl.109. st.1. ZOO daje ovlaštenje svakoj zainteresiranoj osobi na tužbu za utvrđenje ništavosti ugovora, a u ovoj parnici nije isključeno da bi tužitelj imao takovu aktivnu legitimaciju.

Prvostupanjski sud nije naveo jasne razloge zašto se eventualno ne radi o takovoj situaciji (jer nije naveo kakav status ima tužitelj, u čemu se ogleda njegov interes), radi čega za sada nije izvjesno da deklaratornu tužbu opisanog sadržaja ne bi mogao podići.

P-7057/93 Općinski sud Zagreb

Gž-3058/97 od 22.7.97.g. Županijski sud u Zagrebu

- 14.** Pravilno sud prvog stupnja ocjenjuje da tužiteljica nema pravni interes za utvrđenje da je tuženicama prestalo stanarsko pravo na predmetnom stanu. Za taj dio tužbenog zahtjeva na utvrđenje prema navodima žalbe postojao bi samo faktični interes - što nije dovoljno da bi se mogla podnijeti tužba na utvrđenje u smislu odredbe čl.107. st.2. Zakona o parničnom postupku, kojom je točno određeno u kojim se slučajevima može podnijeti tužba na utvrđenje.

Kako tužiteljica sada nema prani interes za taj dio tužbenog zahtjeva, sud prvog stupnja je trebao temeljem odredbe čl.288. st.2. odbaciti tužbu u tom dijelu, pa kada je umjesto odbačaja tog dijela tužbe, odbio tužbeni zahtjev na utvrđenje, počinio je bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz čl.354. st.1. Zakon o parničnom postupku.

Ps-31/97 Općinski sud Zagreb

Gž-3263/98 od 28.4.99.g. Županijski sud u Zagrebu

- 15.** U ovoj pravnoj stvari tužiteljica je podnijela tužbu na utvrđenje da joj je pripadalo pravo na uzdržavanje iza pokojnog pravnog prednika tuženika u trenutku njegove smrti 21.5.1970.g., što su joj tuženi dužni priznati.

U tužbi se navodi da je brak tužiteljice i pravnog prednika tuženih pravomoćno razveden 3.6.1968.g. dok je u istom predmetu u pogledu njezinog zahtjeva za uzdržavanje tužbeni zahtjev odbačen sa obrazloženjem da ne postoji pravni interes za pružanje deklaratorne pravne zaštite.

Na tako utvrđeno činjenično stanje I stupanjski je sud pravilno primijenio materijalno pravo kada je tužbu, kojom se traži da tužiteljici pripada pravo na uzdržavanje iza pok. BN u trenutku njegove smrti 21.5.1970.g., odbacio, jer pravni interes za tužbu na utvrđenje u pravilu ne postoji u onom slučaju, kada se ostvarenje pravne zaštite može postići kondemnatornom tužbom, a što je tužiteljica mogla učiniti tražeći iznose uzdržavanja koji su dospjeli do smrti BN. Kako se tužbom na utvrđenje ne ostvaruju nikakvi novi, niti se preinačuju postojeći odnosi, to se njome ne traži ni određena činidba. Na postojanje pravnog interesa u konkretnom slučaju sud pazi po službenoj dužnosti što ima značaj procesne pretpostavke, pa u nedostatku istog, u smislu čl. 187. u vezi s čl. 288. st.2. Zakona o parničnom postupku, tužbu valja odbaciti.

P-7207/96 Općinski sud Zagreb

Gž-7501/01 od 11.12.2001.g. Županijski sud u Zagrebu

- 16.** Predmet spora je zahtjev tužitelja na utvrđenje ništavom pismene oporuke NB od 17.7.1993.g. prema kojoj je ostaviteljica svojom imovinom raspolagala u korist tuženika, a tužitelju ostavila određenu stvar. Tužitelj nije zakonski nasljednik iza pok. NB, a niti njezin oporučni nasljednik.

Sukladno odredbi čl. 187. st. 1. Zakona o parničnom postupku tužitelj tužbu na utvrđenje može podići kad za to ima pravni interes. Obzirom na navedeno utemeljeno je sud prvog stupnja zaključio da tužitelj nema pravni interes za ovu tužbu na utvrđenje. Tko je zakonski nasljednik utvrđeno je odredbama Zakona o nasljeđivanju (čl.9-22), a tužitelj ne spada u tako određeni krug zakonskih nasljednika. Prema oporuci NB od 17.7.1993.g. utvrđenje ništavosti koje tužitelj traži, tužitelj jest legatar (čl. 41. Zakona o nasljeđivanju), jer je na temelju te oporuke oporučiteljica u njegovu korist raspolagala određenom stvari. Međutim, utvrđenjem ništavosti te oporuke ne može tužitelj za sebe priskrbiti nikakav povoljniji položaj prema ostaviti pok. NB.

P-6657/94 Općinski sud Zagreb

Gž-348/00.od 12.3.2002.g. Županijski sud u Zagrebu

- 17.** Prvostepeni sud nije raspravio, da li su u konkretnom slučaju ispunjene pretpostavke za podnošenje tužbe za utvrđenje, to jest, da li tužiteljica ima pravni interes za podnošenje baš ovakve tužbe protiv ove tužene, koja nije stranka u ostavinskom postupku iza pok. K. Z., pa upućivanje iste iz navedenog ostavinskog postupka na parnicu protiv tužene, nije od značaja za ovakav tužbeni zahtjev. Naime, odredbom čl.187. st. 1. ZPP-a propisano je, da se u tužbi može tražiti da sud samo utvrdi postojanje odnosno nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitosti neke isprave. Prema stavu 1. istog članka ZPP-a ovakva tužba se može podići, kad je to posebnim propisom predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da se tužbom utvrdi postojanje ili nepostojanje nekog prava ili pravnog odnosa ili istinitost odnosno neistinitost neke isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu ili kad tužitelj ima neki drugi pravni interes za podizanje ovakve tužbe. Tužbom za utvrđenje ne ostvaruju se nikakvi novi; niti se preinačuju postojeći odnosi; njome se traži ni određena činidba. Jedina je svrha samo da se dobije presuda kojom će se štititi ugroženo pravo i pravni interes tužitelja. Na postojanje pravnog interesa u konkretnom slučaju, sud pazi po službenoj dužnosti. Kad sud utvrdi da u konkretnom slučaju ne postoji pravni interes tužitelja za podizanje tužbe za utvrđenje, sud treba takvu tužbu po propisu čl. 288 st. 2 ZPP-a rješenjem odbaciti.

P-8734/86 Općinski sud Zagreb

Gž-8318/91 od 14.siječnja 1992.g. Okružni sud Zagreb

- 18.** Tužiteljica postavljenim tužbenim zahtjevom traži, da se utvrdi ništavim ugovorom o doživotnom uzdržavanju sklopljenim 9. veljače 1988. godine između sada pokojne B. M. kao primateljice uzdržavanja i tužene F. B. kao davateljice uzdržavanja iz razloga apsolutne ništavosti. Prvostepeni sud je utvrdio, da tužiteljica ne dolazi niti kao srodnik sada pokojne B. Marije, a niti po bilo kojem drugom osnovu kao nasljednica, i na osnovi toga je zaključio da tužiteljica nema pravnog interesa za podnošenje tužbe na utvrđenje ništavim odnosnog pravnog posla. Takovu pravnu ocjenu i zaključak prihvaća u cijelosti i ovaj sud. Jer, tužiteljica niti u žalbi ne iznosi u čemu bi se sastojao njezin interes, a njezine žalbene tvrdnje da svakom građaninu pripada pravo tražiti poništenje apsolutno ništavih pravnih poslova iz razloga postojanja općih moralnih načela, nema svog niti zakonskog niti činjeničnog opravdanja u spisu.

To zbog toga, što po odredbi člana 10. Zakona o obveznim odnosima, na ništavost sud pazi po službenoj dužnosti i na nju se može pozivati svaka zainteresirana osoba. Dikcijom tog propisa ograničen je krug osoba koje mogu tražiti poništenje ugovora a prema takovoj procesnoj situaciji to u ovom slučaju nije i ne može biti tužiteljica.

P-1862/90 Općinski sud Zagreb

Gž-2081/92 od 24. ožujka 1992.g. Okružni sud Zagreb

- 19.** Neosnovana je tvrdnja vjerovnika da izvod iz poslovnih knjiga vjerovnika ne bi predstavljao vjerodostojnu ispravu temeljem čl. 21. ZIP-a. No iz spisa bi proizlazilo da je dužnik strani državljanin s prebivalištem u drugoj državi. Naime, posljedica državno pravnog osamostaljenja R. Hrvatske tiče se i izvršenja na temelju vjerodostojnih isprava, jer je domašaj hrvatskog ZIP-a u takvom izvršenju ograničen na Republiku Hrvatsku. Stoga odredba čl. 446. st. 4. ZPP-a po kojoj je sud dužan izdati platni nalog u situaciji u kojoj se može tražiti izvršenje na temelju vjerodostojne isprave po ZIP-u, samo ako tužitelj učini vjerojatnim postojanje pravnog interesa za izdavanje platnog naloga kao i odredbe ZIP-a, izvršenju na temelju vjerodostojne isprave (čl. 21, 35, 38, 55, 55-a) imaju sada samo unutar državni domašaj. Samo ako se protiv dužnika izvršenje može zatražiti (zato što tu ima imovinu) u Republici Hrvatskoj bilo bi mjesta primjeni odredbe čl.446.st.5. ZPP.

P-5338/91 Općinski sud Zagreb

Gž-10145/92 od 15.prosinca 1992.g. Okružni sud Zagreb

- 20.** Rješenjem suda prvog stupnja odbačena je tužba tužitelja po odredbi člana 446. stavak 5. ZPP-a. Protiv tog rješenja tužiteljica je podnijela žalbu zbog svih žalbenih razloga, s prijedlogom, da se rješenje ukine.

Žalba je osnovana, jer, sud prvog stupnja je pogrešno primijenio sadržaj odredbe člana 446. stavak 5. ZPP-a na konkretni slučaj. Naime, taj propis se primjenjuje jedino i samo onda kada tužitelj na osnovi vjerodostojne isprave zatraži izdavanje platnog naloga, a nije dokazao pravni interes za takav svoj zahtjev. Međutim, ta odredba se ne primjenjuje u slučajevima kada tužitelj podnese tužbu za pokretanje redovnog parničnog postupka, kao što je ovdje slučaj. To zbog toga, jer se radi o dispoziciji tužitelja da li će tražiti izvršenje, izdavanje platnog naloga ili, će pokrenuti redovnu parnicu kao što je ovdje slučaj. Zato će sud prvog stupnja u ovom predmetu postupak nastaviti i potom dalje po zakonu postupiti.

P-3443/93 Općinski sud Zagreb

Gž-7976/93 od 2.studenog 1993.g. Okružni sud Zagreb

- 21.** Sud prvog stupnja je pravilno postupio kada je odbacio tužbu u konkretnom predmetu. Radi se o tužbi koja se zasniva na vjerodostojnoj ispravi, a tužbeni zahtjev se odnosi na novčano potraživanje, pa su se ostvarili uvjeti za izvršenje po Zakonu o izvršnom postupku ("Narodne novine" br.53/91 i 91/92).

U takvom slučaju je za izdavanje platnog naloga potrebno da tužitelj učini vjerojatnim postojanje pravnog interesa za isti (odredba čl. 446. Zakona o parničnom postupku "Narodne novine", br.53/91 i 91/92 - dalje: ZPP) budući se isti efekt može postići efikasnijim pravnim sredstvom - podnošenjem izvršnog prijedloga. Kako tužitelj u ovom predmetu navedeni pravni interes nije učinio vjerojatnim, sud prvog stupnja je pravilno postupio kada je, u smislu odredbe čl. 446.st.5. ZPP-a, odbacio tužbu, pri čemu činjenica da je tuženica fizička osoba čiji broj žiro računa tužitelj nije mogao saznati, nema nikakvog utjecaja na zakonitost i pravilnost odluke suda prvog stupnja.

P-2591/94 Općinski sud Zagreb

Gž-8694/94 od 24.siječnja 1995.g. Županijski sud u Zagrebu

22. Pogrešno je sud prvog stupnja Idrizu T. priznao status umješača, jer umješač može biti samo osoba koja ima pravni interes da uspije u parnici osoba na čijoj se strani miješa, a ne osoba koja za sebe svojata predmet spora. Ta osoba ostvaruje svoje pravo tužbom po čl.198. ZPP-a.
P-8637/95 Općinski sud Zagreb Gž-5783/96 Županijski sud u Zagrebu
23. Međutim, u pogledu žalbe umješača na strani tužene, valja reći, da ona nema nikakvog pravnog interesa mijesanja na strani tužene, a to iz razloga, što si upravo ona svojata sporni stan za sebe, pa to ne predstavlja ni u kojem slučaju mijesanje, već samostalni zahtjev kojega je ona, već prema činjeničnom utvrđenju suda i postavila u parnici u toku. Zbog toga je na osnovi čl.380.toč.2. ZPP-a žalba umješača na strani tužene odbijena kao neosnovana, a pobijano rješenje potvrđeno.
P-7168/96 Općinski sud Zagreb Gž-3402/97 od 17.6.97.g. Županijski sud u Zagrebu
24. Pobijanim rješenjem prijedlog tužitelja za ponavljanje postupka odbačen je kao nedopušten. Postupak u ovom predmetu nije niti počeo teći, pa je tužitelj imao pravo podnijeti novu, ali dakako urednu i razumljivu tužbu. To zbog toga što je pravomoćnim rješenjem toga suda od 28.veljače 1992. godine broj P-6268/91 njegova tužba odbačena kao neuredna. Tužitelj stoga nema pravnog interesa za podnošenje prijedloga za ponavljanje postupka, jer postupak uopće u ovoj pravnoj stvari do sada nije pravomoćno završen, pa je stoga niži sud pravilnom primjenom odredbe čl. 425. st.1. ZPP-a prijedlog za ponavljanje postupka odbačen kao nedopušten.
P-6268/91 Općinski sud Zagreb Gž-2062/93 od 13. travnja 1993. g. Okružni sud Zagreb
25. Žalbu tužiteljice valjalo je odbaciti.
Tužiteljica je postavila tužbeni zahtjev u skladu sa nalazom vještaka financijske struke. Sud je u cijelosti usvojio ovako postavljeni tužbeni zahtjev tužiteljice, pa kako je tužiteljica u cijelosti uspjela u postupku, jer tužbeni zahtjev tužiteljice u cijelosti usvojen, to je žalbu tužiteljice valjalo odbaciti temeljem čl. 358. ZPP kao nedopuštenu, radi pomanjkanja pravnog interesa, jer tužiteljica nema pravni interes žalbom pobijati navedenu presudu kad je istom presudom u cijelosti usvojen njen tužbeni zahtjev.
Pr-2302/94 Općinski sud Zagreb Gž-9455/95 od 4.3.97.g. Županijski sud u Zagrebu
26. Rješenjem suda prvog stupnja tužba se smatra povučenom, u smislu čl. 216.st.4. ZPP-a.
Protiv tog rješenja podnio je tuženik žalbu ne navodeći određeno žalbene razloge, te predlaže da se pobijano rješenje "poništi".
Žalba je nedopuštena.
Protiv rješenja kojim se tužba smatra povučenom tuženik nema pravni interes takvo rješenje pobijati žalbom, jer je tim rješenjem spor zapravo riješen u njegovu korist. Stoga je žalba tuženika podnesena protiv takvog rješenja nedopuštena.
P2-1093/94 Općinski sud Zagreb Gž-2/97 od 23.9.97.g. Županijski sud u Zagrebu

X Zaključna razmatranja

Razmatrajući ovu temu na kraju možemo konstatirati da bi institut pravnog interesa u procesnom smislu, kao načelo trebalo jasno definirati Zakonom o parničnom postupku, što je i kada postoji, odnosno kada ne postoji. Pravni interes mora dokazati osoba koja traži pravnu zaštitu, taj interes mora biti konkretan i pravni. Pravo na

pravnu zaštitu može se priznati samo osobi koja očekuje pravnu korist koju na drugi način ne može ostvariti. Samo postojanje pravnog interesa ne treba dokazivati u slučajevima kad sam zakon ovlašćuje stranku da traži deklaratornu pravnu zaštitu. Međutim, ima slučajeva kad to zakon ne predviđa, tada taj pravni interes treba dokazati, jer u slučaju da sud utvrdi nedostatak pravnog interesa mora odbaciti tužbu.

Pravni interes se za traženje kondemnatorne i konstitutivne pravne zaštite pretpostavlja, pa ga ne treba posebno dokazivati.

Bitno je i uočiti razliku između pravnog interesa u supstancijskom smislu, pravnog interesa kao pravozaštitne potrebe, te (ne)osnovanosti tužbenog zahtjeva.

Sudska praksa obzirom na postojeću zakonsku regulaciju pravnog interesa trebala bi biti vodilja u razrješavanju pitanja što je i kada postoji, odnosno ne postoji pravni interes.